

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK LEGUTÓBBI DÖNTÉSEIBŐL*

AZ EGYEZMÉNY 8. CIKKE.
A MAGÁN- ÉS CSALÁDI ÉLET
TISZTELETBEN TARTÁSÁHOZ
VALÓ JOG

*Haralambie Románia elleni ügye*¹

Az ügy körülményei. A kérelmező állítása szerint az életét mindmáig áthatja a kommunista rezsim alatt elszenvedett üldöztetés. A panasz ennek két aspektusát érintette: a kárpótlást és a titkosszolgálat által készített aktákhoz való hozzáférést.

A kérelmező édesanyjának tulajdonát képező mezőgazdasági földterületet a kommunizmus alatt államosították. A kárpótlás során az erre illetékes kijelölt egy földterületet, amely azonban nem az eredetileg államosított birtok volt. A panaszos kérte az eredeti tulajdon helyreállítását, ezt azonban az elsőfokú bíróság megtagadta. A másodfokú bíróság a kérést jogosnak ítélte, azonban a fellebbezést hatáskör hiányában visszautasította, mivel a visszaadásra kerülő terület kijelölésére a bíróságnak nem volt felhatalmazása.

A panasz másik része a titkosszolgálatok által folytatott megfigyeléssel függött össze. A kérelmező 2002 márciusában kérte a nemzeti archívumtól, hogy nézzenek utána, vajon ellenőrizte-e a titkosszolgálat, a Securitate az előző rendszerben. 2003 márciusában arról tájékoztatták, hogy van akta a nevével, de mivel a román titkosszolgálat tárolja az iratokat, várnia kell, amíg azokat átszállítják. 2005. október 19-én a titkosszolgálat átadta a kért aktát. 2008 májusában az archívum közölte, hogy az aktán szereplő születési dátum nem egyezik a kérelmezőével, és ezért további ellenőrzés szükséges. Néhány nappal később értesítették, hogy megtekintheti a Securitate által róla készített feljegyzéseket. Az iratokról a kérelmező másolatot kapott, amelyen a következő feljegyzés állt: „kinyitották 1983. április 12-én” és „mikrofilmre vitték 1996. július 23-án”. A feljegyzés szerint a panaszos kedvezőtlenül kommentálta a politikai és gazdasági helyzetet. Az 1979-ben vállalt együttműködése a titkosszolgálattal szintén szerepelt az iratokban, azzal a hivatalos megjegyzéssel,

hogy elkerülte a kooperációt, nyomozást indítottak ellene és a figyelték a levelezését.

Beadványában egyrészt sérelmezte, hogy nem kapta vissza édesanyja földjét (6. cikk az Első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkével összefüggésben), valamint úgy vélte, hogy a 8. cikkel ellentétes módon korlátozták hozzáférést titkosszolgálati aktájához.

*A döntés.*² A panasz első részével kapcsolatban az EJEB megállapította: az a tény, hogy a nemzeti bíróságok azon az alapon utasították el a kérelmező keresetét, hogy a földterület kijelölésére csak az illetékes közigazgatási hatóságoknak van kizárólagos hatásköre, a bírósághoz fordulás jogának lényegi elemét korlátozta, ezért sérült a panaszos 6. cikkben biztosított tisztességes eljáráshoz való joga. Az egyezményesértés kimondása a 6. cikk alatt szükségtelemné tette a tulajdon védelmére vonatkozó rendelkezés érdemi vizsgálatát.

A 8. cikk körében a bíróság először az elfogadhatóság kérdését vizsgálta. A kormány szerint a kérelmező hozzáfért a kért iratokhoz, így a hozzáférés akadályozása nem valósult meg. A panaszos ezzel szemben azt állította, hogy a dokumentumokat csak azt követően kapta meg, hogy jelen ügyben az EJEB a kormányt tájékoztatta a kérelemről. A kormány azt is kifogásolta, hogy a kérelmező nem merítette ki a hazai jogorvoslatokat. Az EJEB számos körülményt mérlegelt – így a rendelkezési jogorvoslatok hatékonyságát, a kérelmező életkorát, az eljárás elhúzódását és a csupán részleges hozzáférést –, és végül elfogadhatónak nyilvánította a kérelmet.

Az EJEB megismételte azt az álláspontját, hogy kiemelten fontos érdeke fűződhet az egyéneknek ahhoz, hogy a titkosszolgálatok által róluk gyűjtött iratokhoz hozzáférjenek, és ezzel összefüggésben a nemzeti hatóságoknak hatékony eljárást kell biztosítaniuk. A 2006-ban módosított román törvény létrehozott egy közigazgatási eljárást, amely biztosította a Securitate-aktákhoz való hozzáférést, és az archív iratok átszállítására hatvan napot írt elő. Jelen esetben azonban a kérelmező 2008-ban, hat évvel az erre vonatkozó kérelmének benyújtását követően kapta meg a kért dokumentumok egy részét, ami nyilvánvalóan kívül esik a törvényi határidőn. Az iratokból

* Lautsi Olaszország elleni ügyének kivonatát Bárd Petra, minden más eset összefoglalóját Polgári Eszter készítette.

egyértelműen kiderül, hogy a kért akták 2005 óta az archívumban voltak. Az EJEK úgy vélte, hogy sem az átszállítandó iratok mennyisége, sem a születési dátum hibája nem indokolja az aránytalan késedelmet. Mindezek alapján a román állam nem tett eleget a 8. cikkből levezethető pozitív kötelezettségének és nem biztosított hatékony, hozzáférhető és ésszerű időn belüli eljárást a korábbi titkosszolgálati iratok megismeréséhez.

AZ EGYEZMÉNY 9. CIKKE. GONDOLAT-, LELKIISMERETI ÉS VALLÁSSZABADSÁG

Bayatyan Örményország elleni ügye³

Az ügy körülményei. A kérelmező Jehova tanúja, és 2001-ben a katonai sorozáson szolgálatra alkalmasnak minősítették. A főügyésznek és a katonai biztosnak küldött levelében lelkiismereti okokból megtagadta a fegyveres szolgálatot, de vállalta alternatív polgári szolgálat teljesítését. 2001 májusában nem jelentkezett a katonai szolgálatra és elköltözött otthonából, hogy erővel se sorozzák be. Két héttel később az állami és jogi ügyekért felelős országgyűlési biztos arról tájékoztatta, hogy mivel Örményországban a törvény nem teszi lehetővé a polgári szolgálatot, köteles bevonulni az örmény hadsereghez.

2001 októberben a panasztos vád alá helyezték a katonai szolgálat alóli kibúvás miatt. Előzetes letartóztatásba került, és egy évvel később első fokon egy év és hat hónap, míg másodfokon két év és hat hónap börtönbüntetésre ítélték. A bíróság indokolása szerint a kérelmező nem vallotta magát bűnösnek és elmenekült a nyomozás elől. A semmítőszék fenntartotta az ítéletet 2003 januárjában. Végül tíz és fél hónap letöltése után feltételelesen szabadlábra helyezték. Az EJEK-hez benyújtott panaszában úgy érvelt, hogy a fegyveres szolgálat megtagadása miatti büntetése sértette az Egyezmény 9. cikkében biztosított jogát.

*A döntés.*⁴ A kérelmező álláspontja szerint az Egyezmény rendelkezéseit – jelen esetben a 9. cikket – a kor elvárásainak megfelelően kell értelmezni, és az Európa Tanács tagállamainak többsége elismeri a lelkiismereti alapon történő szolgálatmegtagadás jogát. Emellett 2000-ben, mielőtt az Európa Tanács teljes jogú tagjává vált volna, Örményország vállalta, hogy kegyelmet ad azoknak a börtönbüntetésre ítélt személyeknek, akik lelkiismereti okból tagadták meg a fegyveres szolgálatot.

Az EJEK először a vonatkozó esetjogot foglalta össze. A Bizottság korai döntéseiben kimondta,

hogy a tagállamok hatáskörébe tartozik annak eldöntése, biztosítanak-e alternatív polgári szolgálatot. Ez következik a rabszolgaságot és kényszer munkát tiltó 4. cikk (3) bekezdéséből, amely kimondja, hogy a kényszer munka nem foglalja magában „b) a katonai jellegű szolgálatot, illetőleg a katonai szolgálatot lelkiismereti okokból megtagadó személyek esetében olyan országokban, amelyekben ezt elismerik, a kötelező katonai szolgálat helyett megkívánt szolgálatot”. A két rendelkezés együttes értelmezéséből nem következik a nem fegyveres katonai szolgálat biztosításának állami kötelezettsége. A kérelmező elsősorban az „élő dokumentum” doktrínára hivatkozással kérte a korábbi, 9. cikkhez kapcsolódó joggyakorlat felülvizsgálatát. A bíróság nem tagadta, hogy a tagállamok többségében a katonai szolgálatot lelkiismereti okokból megtagadóknak van lehetőségük civil szolgálatot választani. Ennek ellenére az EJEK nem hagyta figyelmen kívül a 4. cikk (3) bekezdésének fent idézett rendelkezését, amely tagállami hatáskörben hagyja a kérdés szabályozását, így a többségi álláspontra való hivatkozás nem vezethet egyezményesértés megállapításához. A konszenzus léte ebben az esetben nem bír jelentőséggel az evolutív jogértelmezés során. Mindezek alapján az EJEK álláspontja szerint a két rendelkezés együttes értelmezéséből nem vezethető le a lelkiismereti okból történő szolgálatmegtagadás joga.

A kérdéses időszakban Örményország nem biztosított alternatív polgári szolgálatot, bár hivatalosan vállalta, hogy kegyelmet ad a szolgálatot lelkiismereti okokból megtagadóknak. Az EJEK nem vonta kétségbe, hogy a kérelmező a vallási meggyőződése miatt utasította el a katonai szolgálatot, és a hivatalos örmény deklaráció alapján, mely szerint kegyelmet fog kapni, legitim módon remélhette, hogy teljesítheti a polgári szolgálatot az erre vonatkozó törvény hatálybalépését követően. A fenti értelmezés alapján azonban mégsem lehet megállapítani, hogy a nemzeti hatóságok egyezményesértően jártak volna el. Időközben Örményország megalkotta az alternatív szolgálatot lehetővé tévő törvényt, de tartalmának, illetve alkalmazási módjának a vizsgálata kívül esett a jelen ügy keretein.

Lautsi Olaszország elleni ügye⁵

Az ügy körülményei. A kérelmező, Soile Tuulikki Lautsi finn–olasz kettős állampolgár, két kiskorú gyermek édesanyja, szekuláris szellemben kívánta felnevelni fiait. A 2001/2002-es tanévben saját maga és gyermekei nevében kezdeményezte, hogy az olaszországi Padova melletti Abano Terme város állami iskolájában, ahová a fiai jártak, az osztálytermekből

távolítsák el a kifüggesztett keresztet. Lautsi aszszony a Semmítőszék 2000-ben hozott ítéletével támasztotta alá kezdeményezését, amelyben a bíróság kimondta, hogy a választóhelyiség falán függő feszület ellentétes az állami semlegesség elvével. Miután azonban sem az iskolavezetés, sem az oktatási miniszter nem vette figyelembe kérelmét, sőt kibocsátott egy állásfoglalást, amelyben kifejezetten nem tanácsolta az iskolai kereszt eltávolítását, Soile Lautsi az észak-itáliai Veneto régió közigazgatási bírósághoz fordult, arra hivatkozással, hogy az iskola megsérti az állam és egyház szétválasztásának elvét, amely az ország egyik alapértéke. A közigazgatási bíróság 2004-ben az olasz Alkotmánybírósághoz fordult, amely azonban hatáskör hiányában nem foglalkozott az ügygel, így az visszakerült a közigazgatási bírósághoz. Ez utóbbi testület 2005 márciusában elutasította a felperes beadványát arra hivatkozva, hogy a kereszt nem csupán egyházi jelkép, hanem az olasz történelem és kultúra, végső soron az olasz identitás kifejeződése, „az egyenlőség, szabadság és tolerancia, valamint az állami szekularizmus szimbóluma”. A bíróság ezzel tehát elfogadta a kormány érvelését, mely szerint a kereszt mint az alkotmányban egyetlen nevesített egyház, a római katolikus egyház „zászlaja”, a teljes olasz állam jelképe. A fellebbviteli eljárásban a Consiglio di Stato, a legfelső adminisztratív bíróság 2006 februári ítéletében kimondta, hogy a feszület az olasz polgári értékek és az olasz alkotmány által garantált szekularizmus megtestesítője. Ezzel a pervezettséggel a felperes valamennyi fellebbviteli lehetőségét kimerítette, és a hat hónapos határidőn belül, 2009 júliusában az EJEB-hez fordult, azzal érvelve, hogy a kereszt jelenléte az iskola osztálytermeiben sérti az ő és gyermekei vallásszabadságát, valamint az arra való jogukat, hogy a meggyőződésének megfelelő szellemben nevelje őket, illetve nevelkedjenek.⁶ Az Egyezmény mindkét jogot garantálja. Soile Lautsi továbbá úgy érvelt, hogy másokhoz, nevezetesen a katolikus vallású személyekhez képest diszkrimináció érte őket. Az EJEB 2009 novemberében hozta meg döntését, a gyerekek jelenleg huszonegy és tizenkilenc évesek.

*A döntés.*⁷ A bíróság héttagú kamarájának (2. szekció) egyhangúan meghozott határozata szerint a kereszt jelenléte az állami iskola osztálytermeiben egyfelől sértette a szülők jogát, hogy az 1. kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikkének megfelelően világnézetükkel összhangban taníttassák gyermekeiket, másrészt

a gyermekek vallásszabadságát, tehát azt, hogy – amint azt az Egyezmény 9. cikke és az ahhoz kapcsolódó esetjog elismerte – kifejezzék vagy épp ellenkezőleg: ne fejezzék ki vallásos meggyőződésüket.

A bíróság mindenekelőtt történeti áttekintést adott a feszület iskolákban való elhelyezésére kötelező jogszabályokról. Először az olasz fasizmus alatt, az 1920-as években rendelkezett két törvény az iskolai keresztokról. A rendelkezést kevésbé szigorúan tartották be 1984-től, amikor a katolikus egyház megszűnt államvallás lenni.

Az EJEB nem értett egyet az olasz közigazgatási bíróságokkal, amelyek a keresztet a szekuláris állam kifejezéseként értékelték. A nemzeti fórumokkal ellentétben úgy ítélte meg a strasbourgi bíróság, hogy a kereszt joggal köthető össze a katolicizmussal, és a diákok, életkortól függetlenül, könnyen értelmez-

A VALLÁSSZABADSÁG NEGATÍV OLDALA NEM KORLÁTOZÓDHAT KIZÁRÓLAG A KIFEJEZETT VALLÁSOS OKTATÁS HIÁNYÁRA, HANEM MAGÁBAN KELL FOGYALMIA AZ EGYHÁZI, VALLÁSI SZIMBÓLUMOK ÉS AZ ATEIZMUS JELKÉPEINEK TILALMÁT IS.

hetik a feszületet egyházi jelképként, és úgy érezhetik, hogy a vallás bélyegét magán hordozó iskolai környezetben kell tanulniuk. A feszület jelenléte az osztályteremben sérelmes lehet a nem katolikus vallásúak és az ateisták számára. Ez a veszély különösen fennáll a vallási kisebbségekhez tartozó diákok vonatkozásában. A vallásszabadság negatív oldala nem korlátozódhat kizárólag a kifejezett

vallásos oktatás hiányára, hanem magában kell foglalnia az egyházi, vallási szimbólumok és az ateizmus jelképeinek tilalmát is. A negatív jog fokozott védelmet igényel minden olyan esetben, amikor maga az állam részesít előnyben egyfajta meggyőződést olyan helyzetben, amelyet az egyén nem vagy csak aránytalanul nagy nehézségek árán tud elkerülni (55. bekezdés). A vallásos jelképek jelenlétét nem indokolhatja sem a vallásos környezetben való oktatást szorgalmazó szülők akarata, sem pedig politikai kompromisszum. Az államnak semlegesnek kell lennie, különösen akkor, ha az egyén függ az állami szolgáltatástól, így például a kötelező állami oktatás területén, ahol az oktatásban való részvétel vallásos meggyőződéstől függetlenül kötelező, és ahol elsődleges feladat a diákok kritikus gondolkodásra való nevelése. A bíróság nem látja, hogy a feszület mint a katolicizmussal (a többségi olasz vallással) könnyen összekapcsolható szimbólum elhelyezése az állami iskolák osztálytermeiben hogyan segíthetné elő az oktatási pluralizmust, amely elengedhetetlenül szükséges egy demokratikus társadalom fenntartásához, amelyet nemcsak az Egyezmény, hanem az olasz Alkotmánybíróság is alapértékként fogadott el (56. bekezdés).

Az állami intézmények és különösen az iskolák által kötelezően használt egyházi szimbólum sértette a szülők jogát arra nézve, hogy gyermekeiket meggyőződésüknek megfelelően neveljék, és a gyermekek jogát, hogy higgyenek vagy ne higgyenek egy adott vallásban (57. bekezdés). A bíróság tehát megállapította az Egyezmény 9. cikkének és az Első kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikkének sérelmét (58. bekezdés). Mivel a bíróság megállapította az Egyezmény sérelmét, nem találta szükségesnek a 14. cikk szerinti diszkrimináció fennállásának vizsgálatát (62. bekezdés). A testület igazságos elégtételként 5000 eurót ítélt meg a kérelmezőnek a lelki sérelem miatt (66. bekezdés).

Az ügy visszhangja. A Silvio Berlusconi vezette olasz kormány azonnal bejelentette fellebbezési szándékát.

Soile Lautsi ügye Olaszország ellen nem az első, amely azért indul, mert egy olasz állampolgár érzéseit sérti a középületekben mindenhol jelen lévő feszület. Luigi Tosti bírót hét hónap szabadságvesztésre ítélték és egy évre foglalkozásának gyakorlásától is eltiltották, mert hónapokig nem volt hajlandó olyan tárgyalóteremben tárgyalni, ahol feszület lóg a falon. Adel Smith, az olasz muszlimok szövetségének vezetője is követelte, hogy gyermekei általános iskolájából távolítsák el a keresztet, majd amikor édesanyja kórházi szobájának ablakán kihajította a feszületet, a katolikus vallás megsértéséért nyolc hónap szabadságvesztésre ítélték.

A Lautsi-ügyre azonnal reagált a sajtó és hevesen tiltakozott az olasz politikusok túlnyomó többsége, azaz a szélsőbaloldali politikusokat leszámítva minden megszólaló.⁸ Maria Stella Gelmini oktatási miniszter arra figyelmeztetett, hogy „senki, még egy ideológiailag motivált európai bíróság sem fogja eltörölni nemzeti identitásunkat”. A miniszter szerint a feszület nem a katolicizmus, hanem a hagyomány jelképe. Franco Frattini külügyminiszter úgy nyilatkozott, hogy a döntés „az értékeken és jogon alapuló Európa kegyelemdőfése”. A politikus hangsúlyozta Európa keresztény identitását, és hozzátette: a határozat „rossz precedenst teremthet más vallások számára.” Pierluigi Bersani ellenzéki vezető szerint a strasbourgi döntés azt bizonyítja, hogy a jogból néha hiányzik a józan ész. Bersani, korábbi kommunista politikus, jelenleg a legnagyobb ellenzéki párt vezetője úgy vélte: egy olyan hosszú múltra visszatekintő hagyomány, mint a feszület, senki számára nem lehet bántó. Roberto Calderoli, az Északi Liga vezető politikusa, a Berlusconi-kormány tár-

ca nélküli minisztere szerint az EJEB lábbal tiporta „a jogainkat, kultúránkat, történelmünket és értékeinket”. A Berlusconi vezette Szabadság Párt tagja, Claudio Scajola így fogalmazott: „A feszület a szeretet, szelídség és a béke szimbóluma. Ennek betiltása az olasz nép mélyen gyökerező érzelmei és a jóérzésű emberek érzelmei ellen elkövetett erőszakos cselekedet.” A szélsőjobboldali Forza Nuova élőlánc alakítására szólított fel, amennyiben erre van szükség, hogy az olasz örökséget megmentse az európai jogászoktól.

Ahogy az várható volt, a Vatikán is tiltakozott a döntés ellen, és szintén szorgalmazta az emberek

mobilizációját. Federico Lombardi vatikáni szóvivő nyilatkozatában hangsúlyozta, hogy a kereszt az olasz történelem és kultúra vallásos értékeinek alapvető jelképe, az egység szimbóluma, és mint ilyen, nem kirekesztő jelkép, hanem nyitott a teljes emberiség számára. A szóvivő úgy találta, hogy az EJEB mintha megfeledezne a kereszténység szerepéről az európai

identitás kialakulásában. Tarcisio Bertone kardinális, vatikáni államtitkár ironikus megjegyzése szerint pedig az európai kultúra szimbóluma közül nem marad más, mint Halloweenkor a sütőtök.

Nicola Lettieri, az állam képviselője kijelentette, mindenképp fellebbezni fognak, így amennyiben a Nagykamara kollégiuma befogadja az ügyet, a végső döntés a Nagykamara tizenhét bírójának kezében lesz.

AZ EGYEZMÉNY 10. CIKKE. A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGA

Karsai László Magyarország elleni ügye⁹

Az ügy körülményei. 2004-ben nyilvános vita folyt Magyarországon arról, hogy vajon szobrot kell-e emelni az egykori miniszterelnököknek, Teleki Pálnak, aki együttműködött a náci Németországgal és részt vett a zsidótörvények elfogadásában. Tágabban a vita érintette az ország szerepét a második világháborúban és a holokausztban, valamint az ezzel való szembenézés hiányát. A felvetett kérdéseknek mindenképp volt politikai vonatkozás, hiszen egyes politikai pártok saját gyökereiket a Teleki Pál névvel fémjelzett korszak politikai rendszerében találták meg. Karsai László történész az Élet és Irodalom című hetilapban közzétett egy írást, amelyben

kritizálta a jobboldali sajtót és Török Bálintot azért, mert magasztalták a politikus szerepét és mert antiszemita kijelentéseket tettek. A cikk felhívta a figyelmet a Teleki-életmű félreértelmezéseire, amelyekkel a jobboldali média képviselői felmentették Telekit a zsidóüldözésért való felelősség alól, és ez véleménye szerint „óvatos zsidózással” ér fel. Török Bálint – akinek az írásaira többek között hivatkozik a cikk – polgári pert indított a kérelmezővel szemben a hírnevének megsértése miatt, bár a kifogásolt mondat nem egyértelműen nevezi meg a felperest. A megyei bíróság elutasította a keresetet 2005 júniusában, mivel a kifogásolt mondat nem értelmezhető egyértelműen Török Bálintra irányulónak. A Budapesti Ítéletábrá azonban megváltoztatta a döntést. Ítéletében a kérelmezőt bocsánatkérésre és az eljárás költségeinek viselésére kötelezte. Az elsőfokú bírósággal ellentétben az ítéletábrá úgy látta, hogy a cikk egészét vizsgálva a kifogásolt rész vonatkozatható a felperes személyére, és az „óvatos zsidózás” olyan tényállítás, amely alkalmas arra, hogy Török Bálintot rossz színben tüntesse fel, ezért sérti a jó hírnévhez fűződő jogát. 2006-ban a Legfelsőbb Bíróság is helybenhagyta a másodfokú döntést. Karsai László a véleménynyilvánítás szabadságának sérelme miatt fordult az EJEH-hez.

*A döntés.*¹⁰ A felek nem vitatták, hogy a magyar bíróságok döntése beavatkozást jelentett a kérelmező 10. cikkben garantált jogának gyakorlásába, ezért a bíróság a (2) bekezdésben foglalt jogkorlátozási teszt alapján vizsgálta a nemzeti hatóságok eljárását. Az eljárás alapját a Ptk. vonatkozó rendelkezései biztosították, így a korlátozásnak volt törvényi alapja. Hasonlóan nem volt vita a legitím célt illetően; a bíróság elfogadta, hogy az eljárás mások jó hírnevének és jogainak védelmét szolgálta. Egy korlátozás – az EJEH következetes gyakorlata szerint – akkor tekinthető szükségesnek egy demokratikus társadalomban, ha az nyomós társadalmi igényre reagál. Ennek megítélése során az államokat megilleti valamennyi mérlegelési szabadság, de a bíróság végső soron minden ilyen jellegű döntést felülvizsgálhat. A felülvizsgálat része annak vizsgálata, hogy az állam által a korlátozásra felhozott érvek relevánsak és megfelelők-e, valamint annak megítélése, hogy az alkalmazott intézkedés arányban áll-e az elérni kívánt céllal. Emellett a testület ismét hangsúlyozta a sajtó kiemelt szerepét egy demokratikus társadalomban. Az újságírói szabadság magában foglalja a túlzás vagy éppen a provokáció lehetőségét is.

Az ügy megítélése szempontjából fontos, hogy a sérelmezett kijelentés egy szélesebb körben folytatott vitában fogalmazódott meg. A nemzeti bíróságoknak abban kellett állást foglalniuk, hogy az „óva-

tos zsidózás” tényszerű és rágalmozó-e. Az EJEH elfogadta, hogy a cikk utalt Török Bálintra, bár csak közvetve, és így azt vizsgálta, vajon a jó hírnév közvetett védelme átmegy-e a szükségesség és arányosság tesztjén. Az arányosság szempontjából releváns, hogy az adott kijelentés tényállításnak vagy értékítéletnek minősül-e. Ennek megállapítása elsősorban a nemzeti hatóságok feladata. A bíróság álláspontja szerint a kérelmező állításainak volt ténybeli alapja – Török Bálint aktív szerepe Teleki Pál történelmi szerepének revidálása terén. Ennek ellenére az EJEH az állítást véleménytartalmúnak tekintette. Azzal, hogy indirekten a Török Bálint által közölt nézetekre utalt, Karsai amellet érvelt, hogy a politikus antiszemita nézeteinek elnézése a szélsőjobb sajtóban folyó, a rasszista nézetek trivializálására irányuló folyamatokban (erre utal a zsidózással) való objektív részvételt jelenti. Mindezek alapján a bíróság nem tudta elfogadni a nemzeti bíróságok azon megállapítását, mely szerint a vitatott kijelentés tisztán tényállításnak tekintendő, amely korlátozná a 10. cikk védelmét. A kérelmező következtetései nem tekinthetők eltúlzottnak vagy minden ténybeli alapot nélkülözőnek.

Továbbá az írás egy olyan közéleti vitában született, amely a totalitárius múltú ország saját történelmével való szembenézéséről szólt, ezért a publikáció a sajtónak járó kiemelt védelmet élvezti. Török Bálint ráadásul egy sor széles körben elérhető cikk szerzője, így önként tette ki magát a kritikának. Bár a kérelmező csak indirekten fogalmazta meg egyet nem értését a szerzővel, még az élesebb kritika is elfogadható lenne ebben a kontextusban. Annak ellenére, hogy az alkalmazott polgári jogi szankció enyhének tekinthető, a kérelmezőre történészként visszatartó erővel hathat, ha vissza kell vonnia korábban tett kijelentéseit.

Mindezek alapján az EJEH úgy találta, hogy a marasztaló döntést hozó nemzeti bíróságok nem igazolták a nyomós társadalmi igény fennállását, és a felhozott érvek sem tekinthetők elégségesnek és relevánsnak a korlátozás igazolásához. Magyarország ebben az ügyben megsértette Karsai Lászlónak a véleménynyilvánítás szabadságához fűződő jogát.

*Lombardi Vallauri Olaszország elleni ügye*¹¹

Az ügy körülményei. A kérelmező, Luigi Lombardi Vallauri 1976-ban kezdett jogfilozófiát oktatni egy milánói katolikus egyetem jogi karán. Az oktatásra vonatkozó szerződését évente újították meg. Amikor a pozíciót meghírdették az 1998/99-es tanévre, a kérelmező pályázott. 1998. október

26-án a Katolikus Oktatásért Kongregáció, a Vatikán egyik intézménye, tájékoztatta az egyetem vezetőjét, hogy mivel a panaszos egyes nézetei „nyilvánvalóan ellentétesek a katolikus doktrínával”, „az igazság és az egyetem hallgatóinak jóléte érdekében” nem kelle-
 ne a továbbiakban az egyetemen oktatnia. Erről az egyetem vezetője tájékoztatta a jogi kar dékánját. A kari tanács november 4-én úgy döntött, hogy nem is vizsgálja meg a jelentkezést, mivel az egyik felvételi követelmény, a kongregáció hozzájárulása hiányzik. Bár az egyik munkatárs felvetette, hogy az egyetem vezetése a jogi kar megkeresésére kérjen részletes indokolást a kongregációtól, a kérés elutasították.

1999. január 25-én a kérelmező kérte a regionális közigazgatási bíróságtól a kari tanács és az egyházi hatóság döntéseinek megsemmisítését. Érvelése szerint a két döntés alkotmányellenes, mivel sérti az egyenlőséghez és a vallásszabadsághoz való jogát, valamint oktatási szabadságát. A bíróság nem adott helyt a kérelemnek. A Consiglio Stato a fellebbezést elutasító döntésében kimondta, hogy a közigazgatási és bírói szervek nem térhetnek el az olasz Alkotmánybíróság 1972-es döntésétől, amelyben alkotmányosnak ítélték azt a szabályt, amely megkívánja a Vatikán hozzájárulását a katolikus egyetem kinevezéseikhez.

A strasbourgi bírósághoz benyújtott panaszában a kérelmező kifogásolta, hogy az egyetem döntése, az a tény, hogy nem tartalmazott indokolást és nem volt lehetősége az abban foglaltakat vitatni, sértette az Egyezmény 10. cikkében garantált véleménynyilvánítási szabadsághoz fűződő jogát. Emellett kifogásolta az eljárás tisztességes voltát, valamint a 9., a 13. és a 14. cikk megsértését is.

A döntés.¹² A bíróság az Egyezmény 10. cikkével kapcsolatosan megállapította: az, hogy a kérelmező szerződését húsz éven keresztül évente meghosszabbították és akadémiai kvalitásait a kollégái is elismerték, tükrözi az egyetemen betöltött pozíciójának stabilitását. Ezért a kari tanács azon döntése, amellyel kizárták a pályázatértékelésből, kétségtelenül beavatkozást jelentett véleménynyilvánítási szabadságába. Az állami beavatkozásnak volt törvényben meghatározott alapja, és a bíróság elfogadta a katolikus doktrínának megfelelő oktatáshoz

fűződő egyetemi érdek védelmét mint legitim célt. A testület fontosnak tartotta kiemelni, hogy a kari tanács nem indokolta megfelelően a döntését, amikor nem részletezte, hogy a kérelmező nézetei mi-

képpen mondanak ellent a katolikus tanításoknak. Bár a nemzeti bíróságoknak nem feladatuk, hogy a kongregáció vallási álláspontját felülbírálják, az indokolási kötelezettség elmulasztását mindenképpen vizsgálniuk kellett volna. Az, hogy az egyetem a katolikus doktrínának megfelelő oktatást kíván biztosítani, nem kurtíthatja meg a 10. cikk lényegét képező, a kérel-

mezőt megillető eljárásjogi garanciákat. Mindezek alapján a véleményszabadság korlátozása az adott ügyben nem tekinthető szükségesnek egy demokratikus társadalomban, és az olasz hatóságok megsértették a 10. cikk eljárásjogi aspektusát. Ugyanezen indokok alapján a bíróság megállapította a 6. cikk (1) bekezdésének (bírószághoz fordulás joga) sérelmét is. A kérelem többi pontjával a testület nem foglalkozott érdemben.

JEGYZETEK

1. 21737/03. számú kérelem.
2. A bíróság 2009. október 27-én kelt ítélete.
3. 23459/03. számú kérelem.
4. A bíróság 2009. október 27-én kelt ítélete.
5. 30814/06. számú kérelem.
6. A kérelmező a sajtóban keményebben fogalmazott: „Olaszországban a katolicizmust lépten-nyomon megpróbálják lenyomni a torkodon, és néha már kimerítő ateistának lenni.” <http://www.hs.fi/english/print/1135250498097>.
7. A bíróság 2009. november 3-án kelt ítélete.
8. Például: *L'Italie condamnée pour la présence de crucifix dans les écoles*, Le Monde 2009. november 3.; John HOOPER: *Human rights ruling against classroom crucifixes angers Italy*, Guardian 2009. november 3.; *Italy vows to fight for classroom crucifixes*, CNN 2009. november 4.; Dirk SCHÜMER: *Kruzifix-Urteil: Italien über Kreuz*, Frankfurter Allgemeine Zeitung 2009. november 5.
9. 5380/07. számú kérelem.
10. A bíróság 2009. december 1-jén kelt ítélete.
11. 39128/05. számú kérelem.
12. A bíróság 2009. október 20-án kelt ítélete.